

Tema 5. La Providència de Déu

És lícit preguntar-se per la possibilitat i l'efectivitat de les intervencions divines al nostre món. L'acceptació quotidiana de la providència és un acte d'esperança teològica que no exclou l'exercici responsable de la llibertat, que entra en el pla de Déu. La providència porta el cristià a una actitud de confiança filial en Déu en totes les circumstàncies.

25/01/2023

Índex

- Introducció: Déu pot intervenir en la història?
 - Providència i conservació
 - La Providència a la Bíblia
 - Providència i llibertat
 - El mal
 - Providència i vida cristiana
 - Bibliografia bàsica
-

Introducció: Déu pot intervenir en la història?

Algunes maneres de practicar la religiositat poden constituir autèntiques deformacions de la imatge del Déu provident de la Bíblia. Mentre tot va bé, molts

gairebé ni recorden Déu, però quan experimenten les dificultats de la vida, s'adrecen a Déu com si s'hagués oblidat d'ells, i el fan culpable dels mals que els passen, i li exigeixen una intervenció urgent que posi fi a la situació de malestar. És la concepció d'un Déu tapaforats, veritable caricatura del Déu que revelen les Escripures.

Més enllà d'aquestes representacions, difoses en una mesura o una altra en l'àmbit popular, és lícit preguntar-se per la possibilitat i l'efectivitat de les intervencions divines al nostre món. Per a alguns, Déu no pot intervenir per principi, ja que una vegada que ha creat el món se n'ha retirat, perquè aquest funciona pel seu compte amb les seves pròpies lleis; d'altres afirmen que Déu intervé en alguns moments, sobretot quan cal corregir el rumb dels esdeveniments; hi ha, en fi, qui pensa que Déu està

constantment actuant en una creació fràgil i corrompuda. Si la primera o la segona opinió fossin veritables, on quedaria l'omnipotència d'un Creador incapaç de dirigir la seva obra? Si l'última fos correcta, on quedarien l'autonomia i la llibertat de les criatures en el seu obrar?

Providència i conservació

La creació no està acabada des del principi, sinó que Déu la va fer *in statu viae*, és a dir, cap a una meta última encara per arribar. Per això, no es redueix als començaments; una vegada produïda, «Déu no abandona la seva criatura a ella mateixa. No s'accontenta a donar-li l'ésser i l'existència: la conserva a cada moment en l'ésser, li dona la força d'actuar i la condueix al seu terme» (*Catecisme*, 301). La Sagrada Escriptura compara aquesta actuació de Déu en la història amb l'acció creadora (cf. *Is* 44, 24; 45, 8; 51, 13).

La literatura sapiencial explicita l'acció de Déu que manté en l'existència les seves criatures. «Què podria subsistir si tu no ho volguessis? Què es podria mantenir si no ho haguessis cridat a l'existència?» (Sv 11, 25). Sant Pau va més lluny i atribueix aquesta acció conservadora a Crist: «Ell existeix abans de tot, i tot es manté unit gràcies a ell» (Col 1, 17).

El Déu cristià no és un rellotger o arquitecte que, després d'haver fet la seva obra, se'n desentén. Aquestes imatges són pròpies d'una concepció deïsta, segons la qual Déu no s'immisceix en els assumptes d'aquest món. Però això suposa una distorsió de l'autèntic Déu creador, perquè separa dràsticament la creació de la conservació i el govern diví del món. El deisme implica un error en la noció metafísica de creació, ja que aquesta, com a donació de ser, porta amb si mateixa

una dependència ontològica per part de la criatura que no és separable de la seva continuació en el temps. Totes dues constitueixen un mateix acte, encara que les puguem distingir conceptualment: «La conservació de les coses no la fa Déu per una acció nova, sinó per continuació de la mateixa acció per la qual els dona el fet de ser, que s'efectua sense moviment ni temps».^[1] La noció de conservació, per tant, “fa de pont” entre l'acció creadora i el govern diví del món (providència). Déu no només crea el món i el manté en l'existència, sinó que, a més, «condueix les seves creatures cap a la perfecció darrera, a la qual les ha cridades» (*Compendi*, 55).

La Providència a la Bíblia

La Sagrada Escriptura presenta la sobirania absoluta de Déu, i en testimonia constantment la cura paterna, tant en les coses més petites

com en els grans esdeveniments de la història (cf. *Catecisme*, 303).

L'autoritat del Creador (“governa”) s’expressa com a sol·licitud del Pare (“custòdia”).^[2] Els antics símbols de la fe al·ludien a l’aspecte del govern amb el terme grec *Pantokrator*, que s’ha d’entendre en sintonia amb la imatge del Pastor: «El Senyor és el meu pastor: no em manca res» (*Sl* 23 [22], 1). Cura i autoritat divina són presidides per la saviesa, que «estén el seu poder (*fortiter*) d’un cap de món a l’altre, governa amb bondat tot l’univers (*suaviter*)» (*Sv* 8, 1). Al Nou Testament, Jesús confirma aquesta visió amb les seves accions i els seus ensenyaments. En efecte, es revela com la providència “encarnada” de Déu, que atén com a Bon Pastor les necessitats materials i espirituals dels homes (*Jn* 10, 11.14-15; *Mt* 14, 13-14), i ens ensenya a abandonar-nos a la seva cura (*Mt* 6, 31-33; *Mt* 10, 29-31; *Lc* 12, 24-31; *Lc* 21, 18). Així, el mateix Verb que ha

creat, ho sosté i ho guia tot, una vegada encarnat, mostra d'una manera visible la seva cura provident.

Amb això encara no hem arribat al nivell més profund d'aquesta doctrina, que s'assoleix en observar que el destí al qual hem estat cridats, el Regne de Déu, és un disseny del Pare que precedeix la creació, perquè «ens escollí en ell abans de crear el món, perquè fóssim sants, irrepreensibles als seus ulls. Per amor ens destinà a ser fills seus per Jesucrist, segons la seva benèvola decisió, que dona glòria i lloança a la gràcia» (Ef 1, 5-6). «La predestinació de l'home i del món en Crist, Fill etern del Pare, confereix a tota la doctrina sobre la Providència Divina una característica soteriològica i escatològica decisiva»,^[3] i la situa en un nivell diferent de la concepció de la destinació dels antics. No estem abocats a un horitzó inexorable, sinó

que ens encaminem cap a la trobada amb el nostre Creador i Pare.

Providència i llibertat

Una vegada exclosa la visió segons la qual Déu no pot obrar al món, s'obren altres preguntes: això significa que les criatures, particularment les lliures, no són veritables causes? Si tot el que passa està governat per un Déu amorós, per què existeix el mal? Déu actua sempre, només de vegades, o potser ens hem de resignar que no actui mai?

Déu conserva les criatures tant en el seu ésser com en el seu obrar. Les coses no només es mantenen, sinó que obren en el temps i produeixen efectes. Les criatures espirituals actuen lliurement. Les seves obres són seves, no de Déu, que, tanmateix, les té com a garant de la seva llibertat. Així doncs, convé distingir amb sant Tomàs la causalitat

creadora de Déu de la causalitat de les criatures, és a dir, la causa primera de les causes segones.^[4]
Cadascuna és causa al cent per cent en la seva ordre, i per això no hi ha contraposició entre reconèixer que sense Déu no podem fer res (cf. *Jn* 15, 5) i que les nostres accions són nostres i no de Déu.

Que Déu ho governi tot no vol dir que no respecti l'autonomia del que s'ha creat. La imatge d'un Déu massa "entremetedor" és típica dels plantejaments que confonen creació i providència en virtut d'una concepció "actualista", com si Déu hagués d'estar constantment corregint el rumb del món. A aquesta imatge s'oposa una concepció deïsta, segons la qual Déu no intervé en la història (o, a tot estirar, hi intervé només en els moments crítics). Si l'actualisme subratlla la intervenció divina contínua en la creació, el deïisme insisteix en la transcendència

divina i l'autonomia consegüent del que s'ha creat. El primer uneix massa creació i providència, el segon les separa excessivament.

Segons l'Aquinate, per governar el món Déu es val de l'acció de les causes segones, respectant-ne l'àmbit propi. Això manifesta la seva bondat, que vol disposar de les criatures per conduir la creació al seu fi.^[5] Com que Déu ho guia tot, d'alguna manera les causes segones serveixen als designis de la providència. Les criatures, especialment les lliures, són cridades a cooperar amb Déu en el compliment del seu pla.^[6] Aquesta afirmació val en primer lloc per als àngels, als quals l'Escriptura presenta com a especialment partícips de la providència. «Beneïu-lo, àngels del Senyor, herois poderosos que compliu les seves ordres, sempre a punt d'obeir els seus manaments» (Sl 103 [102], 20).^[7] I val també per a l'ésser humà, a qui

Déu ha confiat el domini sobre el món material (cf. *Gn* 1, 28). Sent lliures, àngels i homes poden es també oposar a la voluntat de Déu o comportar-se de manera contrària a aquesta. Això vol dir que la providència no es compleix? Com s'explica, doncs, la presència del mal al món?

El mal

Si Déu ho crea tot, ho sosté tot i ho dirigeix tot amb bondat, d'on prové el mal? «A aquesta pregunta tan punyent com inevitable, tan dolorosa com misteriosa, no li podem donar una resposta ràpida. Només el conjunt de la fe cristiana pot oferir la resposta [...]. No hi ha una sola ratlla del missatge cristià que no sigui, en part, una resposta a la qüestió del mal» (*Catecisme*, 309).

Cal, doncs, afrontar la qüestió del mal en un món bo creat per un Déu bo. Tomàs d'Aquino argumenta que

la providència divina no exclou el mal en les coses. Déu no el causa, però tampoc no suprimeix l'acció de les causes segones, que poden fallar; el defecte en un efecte de la causa segona és a causa d'aquesta, i no és imputable a la causa primera.^[8]

Se sol parlar de la “permissió” divina del mal; això vol dir que el mal està sotmès a la providència. «Déu omnipotent [...], sent summament bo, no permetria de cap manera que existís algun mal en les seves criatures si no fos de tal manera bo i poderós que pogués treure el bé del mateix mal».^[9] L'Aquinate afirma que Déu prefereix treure el bé del mal abans que no permetre en absolut l'existència d'algun mal. Pertany a la bondat de Déu la permissió dels mals i l'obtenció de béns majors a partir d'aquests. Déu és «previsor universal de tot ésser (*universalis provisor totius entis*)».^[10]

Concedint als homes una participació en la providència, Déu en respecta la llibertat fins i tot quan obren malament (cf. *Catecisme*, 302, 307, 311). Sorprèn que Déu, «amb la seva providència omnipotent, pot treure un bé de les conseqüències d'un mal» (*Catecisme*, 312). Tota la història es pot interpretar segons aquesta clau de lectura, en connexió amb les paraules de sant Pau: «No et deixis vèncer pel mal; al contrari, venç el mal amb el bé» (*Rm* 12, 21).^[11]

Tantes vegades el mal sembla més fort que el bé; tanmateix, és difícil desarrelar la tendència humana natural de confiar que al final el bé ha de triomfar, i triomfa de fet, ja que l'amor és més potent.

L'experiència del mal posa davant dels ulls la tensió entre omnipotència i bondat divina en el seu obrar en la història, que rep una resposta misteriosa en l'esdeveniment de la

Creu de Crist,^[12] que revela la “manera de ser” de Déu.

La definició del mal com a privació, i no com a part constitutiva de l'univers, és cristiana. Afirmar que el mal existeix, però que no té substància, significa superar el dilema en el qual sucumbeix, d'una banda, qui nega la realitat del mal en nom de la bondat i del poder infinit de Déu; i d'altra banda, qui nega la bondat i el poder infinit de Déu en nom de la realitat del mal. La veritat de la creació, portada a les seves últimes conseqüències, implica que no hi ha privació sense un ésser que es veu desproveït d'alguna cosa, és a dir, no hi ha cap mal sense un bé que el suporti. El mal absolut és impossible. El bé és més fonamental i potent que el mal.^[13]

A la qüestió «si Déu existeix, d'on ve el mal?», Tomàs d'Aquino respon: «Si el mal existeix, Déu existeix. Ja que el

mal no existiria si desaparegués l'ordre del bé, la privació del qual és el mal. I aquest ordre no existiria si Déu no existís». ^[14] El món, tot i que imperfecte, amb el mal dins seu, existeix; per tant, Déu existeix. El mal necessita un subjecte en qui trobar-se (no hi hauria ceguesa sense algú que es veu privat de la vista). Sense cap paradoxa, el mal prova l'existència de Déu, ja que fa descobrir que l'existència d'un subjecte contingent postula l'existència de l'Absolut.

Providència i vida cristiana

Llegint l'Esriptura, ens adonem que hi ha textos explícits sobre la providència, sobretot en els llibres sapiencials, i també textos implícits, de tipus historicosalvífic. En aquests últims es pot tenir la impressió que Déu intervé de vegades i d'altres no, com si hi hagués llacunes, moments en què sembla que s'amaga. Què es

pot dir davant d'això? Hi ha una contradicció a la Bíblia? En realitat, no és així. La Providència és constant, real i contínua. Són els homes els que no sempre saben considerar el que passa com a providència de Déu. Déu es manifesta tant en el que sembla bo com també permetent el mal i el sofriment. L'Antic Testament ensenya que convé buscar i trobar les empremtes de Déu en tot, com indica la resposta de Job a la seva dona després d'haver perdut fills, béns i salut: «Acceptem els béns com un do de Déu, i no hem d'acceptar els mals?» (*Jb 2, 10*).^[15]

L'ambivalència aparent de la providència rep una resposta definitiva en Crist crucificat, «poder i saviesa de Déu» (*1 Co 1, 24*). «Si descobrim mitjançant la fe aquest poder i aquesta “saviesa”, ens trobem en les sengles salvadores de la Divina Providència [...]. La Providència

Divina es revela així com l'acte de caminar de Déu al costat de l'home».

^[16] Del misteri de la passió i mort de Jesús, que és la injustícia més gran de la història, Déu ha tret el més gran dels béns, la redempció dels homes.

Aquesta consideració té conseqüències per a l'espiritualitat cristiana. És un alliberament per a l'home saber-se governat per un Déu Pare i Provident, i no per una destinació cega. El testimoni dels sants (cf. *Catecisme*, 313) anima els cristians a descobrir la necessitat d'entendre que «Déu ho disposa tot en bé dels qui l'estimen» (*Rm* 8, 28).

^[17] L'acceptació quotidiana de la providència és un acte d'esperança teològica que no exclou l'exercici responsable de la llibertat, que entra en el pla de Déu. Així, la fe en la providència porta el cristià a una actitud de confiança filial en Déu en totes les circumstàncies: amb agraïment davant dels béns rebuts i

amb abandonament senzill davant del que pugui semblar dolent, ja que Déu treu dels mals béns més grans.

Santiago Sanz

Bibliografia bàsica

— *Catecisme de l'Església Catòlica*, 302-324; *Compendi*, 55-58.

— Joan Pau II, catequesi de Joan Pau II sobre la Providència, del 30 d'abril al 25 de juny del 1986.

— Joan Pau II, *Creo en Dios Padre. Catequesis sobre el Credo (I)*, Palabra, Madrid 1996, p. 219-253.

[1] Tomàs d'Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 104, a. 1, ad 4.

[2] Cf. Joan Pau II, Discurs a l'audiència general, 14.05.1986.

[3] Joan Pau II, Discurs a l'audiència general, 28.05.1986.

[4] Cf. Tomàs d'Aquino, *Contra Gentiles*, llibre 3, capítol 95; *ibídem*, capítol 148.

[5] «L'operació divina no exclou la de les causes segones. A més, els efectes procedents de les operacions de les causes segones estan subjectes a la providència divina, ja que Déu ordena per si mateix el que és singular, segons es va declarar. Després, les causes segones són les executores de la providència divina» (Tomàs d'Aquino, *Contra Gentiles*, llibre 3, capítol 77).

[6] Joan Pau II, Discurs a l'audiència general, 30.04.1986.

[7] «Aquest últim versicle del Salm 102 indica que els àngels prenen part, a

la seva manera, en el govern de Déu sobre la creació, com a executors poderosos de les seves ordres segons el pla establert per la Divina Providència» (*Ídem*, Discurs a l'audiència general, 30.07.1986).

[8] Cf. Tomàs d'Aquino, *Contra Gentiles*, llibre 3, capítol 71. Tomàs pressuposa la distinció augustiniana entre el mal com a culpa i com a pena; aquí està parlant de la culpa, ja que interpreta *Is* 45, 6-7 («Jo soc el Senyor, i no n'hi ha d'altre. Jo formo la llum i creo la tenebra, dono la felicitat i creo la desgràcia. Jo, el Senyor, faig tot això»), com referit a la pena; cf. també *ídem*, *Summa Theologiae*, I, q. 49, a. 2.

[9] Agustí d'Hipona, *Manual de fe, esperança i caritat*, 3, 11.

[10] Tomàs d'Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 22, a. 2, ad 2.

[¹¹] Cf. Joan Pau II, *Memoria e identitat*, La Esfera de los Libros, Madrid 2005, p. 13-43.

[¹²] «A la pregunta sobre com conciliar el mal i el sofriment al món amb la veritat de la Providència Divina, no es pot oferir una resposta definitiva sense fer referència a Crist. Efectivament, d'una banda, Crist —el Verb encarnat— confirma [...] que Déu és al costat de l'home en el seu sofriment; més encara, que Ell mateix pren sobre Si el sofriment multiforme de l'existència terrenal de l'home. Jesús revela al mateix temps que aquest sofriment té un valor i un poder redemptor i salvífic [...]. La veritat de la Providència adquireix, així, mitjançant “el poder i la saviesa” de la creu de Crist el seu sentit escatològic definitiu. La resposta definitiva a la pregunta sobre la presència del mal i del sofriment en l'existència terrenal de l'home l'ofereix la Revelació divina

en la perspectiva de la “predestinació en Crist”, és a dir, en la perspectiva de la vocació de l’home a la vida eternal» (*ídem*, Discurs a l’audiència general, 11.06.1986).

[13] Una reflexió àmplia sobre la qüestió es pot veure a C. Journet, *El mal: estudio teológico*, Rialp, Madrid 1965.

[14] Tomàs d’Aquino, *Contra Gentiles*, llibre 3, capítol 71.

[15] Sant Gregori el Gran comenta: «Els béns són dons de Déu, tant els temporals com els eternals. Els mals, tanmateix, són les desgràcies presents dels quals el Senyor parla, quan diu pel profeta: “Jo soc el Senyor, i no n’hi ha d’altre. [...] Jo formo la llum i creo la tenebra, dono la felicitat i creo la desgràcia” (Is 45, 5.6.7). Formo la llum i creo les tenebres, perquè mitjançant els flagells del dolor que creen les tenebres a l’exterior, s’encén la llum

de l'ensenyament a l'interior. Faig la pau i creo els mals, perquè amb Déu se'ns torna la pau, però quan el que s'ha creat bo ho fem servir perversament, el que és bo per si mateix es converteix en desgràcia per a nosaltres. Pel pecat ens enfrontem a Déu; és just, doncs, que tornem a la seva pau per mitjà de les desgràcies. D'aquesta manera, quan una cosa creada bona es converteix per a nosaltres en causa de dolor, som corregits i la nostra ment retorna humilment a la pau del Creador» (Gregori el gran, *Libros morales*, 3, 9, 15; volum 1, Ciudad Nueva, Madrid 1998, p. 197-198).

[16] Joan Pau II, Discurs a l'audiència general, 11.06.1986.

[17] En continuïtat amb l'experiència de tants sants de la història de l'Església, aquesta expressió paulina es trobava freqüentment als llavis de sant Josep maria, que vivia i animava

així a viure en una acceptació joiosa de la voluntat divina (cf. Josepmaria Escrivá, *Solc*, 127; *Via Crucis*, IX, 4; *Amics de Déu*, 119).

pdf | document generat
automàticament des de <https://opusdei.org/ca-es/article/tema-5-la-providencia-de-deu/> (26/03/2025)